

Szakadék szélén

*„Szívem szerént köszöntök minden embert,
Ki napjaimnak fényt és színt adott,
Téged is köztük, ifjú, sugaras nő,
Ki nem hoztál rám semmi bánatot.”*
(Juhász Gyula: Lassan búcsúzó...)

A többemeletes társasház kapuja halk csattanással bezárult az asszony mögött. Összerezent, mert eszébe jutott a kulcs, amit ott hagyott az ajtó melletti kovácsoltvas kulcstartóban, de már nem törődött vele. Hideg, nyirkos október végi éjszaka vette körül. Megborzongott. Borzongása belülről jött, valahonnan mélyről, és fájdalmasan. Az épület sarkánál jobbra fordult és szaladva igyekezett a város fölé magasodó, az éjszakában komoran sötétlő hegy irányába. Fuldokló rohammal tört fel belőle a sírás. Körötte éjjeli csendbe burkolózva aludt a város; munkától és a napi politika rájuk zúdított híradásaitól, érdeket irányította hazugságaitól fáradtan és bódultan. A házak faláról visszaverődött a rohanó asszony, fel-feltörő fájdalmas zokogása. A szeretetlenségben fuldokló feleséget nem érdekelte már semmiféle politika vagy érvényesülési harc, arcán, testén, az egyik helyen hevesen fáj, máshol tompán sajgott az ütések helye. Férje verte meg újra, mert szólt neki, hogy miért olyan részeg már megint és miért mindig ő a hibás, hogy mer ezért szólni? Miért nem lehetett csendesen szeretni egymást, elmondani miről mit gondolunk és segíteni a másiknak. Nem. Az anya, két gyermek anyja ezt mondta már huszonöt éve, és valóban nem akart mást a férjétől, csak szeretetet. Igen, az asszony szeretni akart, és igyekezett szeretni igazán. A férj nem viszonzta a feléje áradó érzést. Lenézte, gyengeségnek tartotta felesége aláztos megbocsájtását. Mert az erőszak hatásosabb, mégis a csöndes, feltétel nélküli szeretet, amely egyes emberekből úgy árad, mint napból a fény – áldón és teremtőn – ellenállhatatlan erő. Ami, ha nincsen, a hiányával hat a legjobban. Az asszony számára a legfélelmetesebb lehetőség: egy sötét, szeretetlen hely a világban. Rohanásában egyre közelebb került ehhez. Később egy kis belülről jövő törődést, kedves simogatást és jó szót várt. Sosem kapta meg. Hiába volt odaadó, hűséges és engedelmes. A gyerekek születése sem változtatott ezen. Az asszony hite szerint a férje, amikor apává lett, külön emberré is kellett volna válnia. A férj, csak rendet akart otthon, házi cselédet, bejárónőt, szakácsnőt és odaadó szeretőt egy személyben, ez meg is volt, amíg az asszony bele nem unt a veréssel fizetett munká-

ba. A férfinak okos feleség is kellett volna, „aki tolja előre a családot”. De a nő csak a békességet szerette igazán. Az odabújás, a kedvesség, a törődés és a nyugalom békességét. Azt a békességet, amiben sohasem volt része, mert kezdettől fogva a párjának hol ez nem tetszett, hol az, de sohasem volt vele elégedett. Amikor a fiatalember megismerte a lányt, még minden reménytelenül szépnek, simának látszott. Úgy gondolta jól választott.

Az ezeréves múltjára, országot vezető királyaira, műveltséget terjesztő, a romokból várost teremtő főpapjaira büszke városban a fiatal mérnök mindig idegen maradt. Ő lenézően megmosolyogta azt a számára korszerűtlen gondolatot, hogy a hamarosan végképp eltörölnéző múltunkra fölöslegesen büszkék legyünk és tisztelettel nézzünk vissza rég elporladt őseinkre. A helybeliek, akik a kommunizmus ellenére is megmaradtak hagyománytisztelő polgároknak, megéreztek ezt, és nem szerették a számukra ellen-szenvesen gondolkodó fiatalembert; aki a barátokkal együtt italozva néha elhullajtotta gondolatait. A város, mert megnyirbálták ősi jogait, megváltoztatták az ezredéves rendjét, és megölték, bebörtönözték, száműzetésbe kényszerítették azokat, akik szembe szálltak az új rend elsöprőnek látszó akaratával – úgy, mint az egész országban, ezért a megfélemlített város, azokban az években elfelejtett könnyedén mosolyogni, elégedetten nevetni. Rikoltó röhögések, vad kacajok, gúnyos nyerítések bele-belehasítottak az utcák csendjébe gyakran, mintha a hivatalos provokáció követői lettek volna, de aztán lezuhantak a komorrá vált arcok között az erőszakkal tulajdonost váltott, sokat megért földre. Az egyetem elvégzése után került ide a városba, a beletörődés idején, amit a propaganda a megszállók kinevezte vezér nevéhez kötött megegyezésnek hívott. Ebben a megfélemlített, elnyomott légkörben a fiatalember üzemmérnökként dolgozott egy helyi vállalatnál, különösebb kilátások nélkül. Sört ivott rummal, később, a divat fordulásával gint tonikkal. Amíg nem ismerte meg a lányt. Attól kezdve viszont lassan és biztosan javult a helyzete. A városban már százötven éve állomásoztak különböző katonai egységek. Az eleinte német parancsnokságot, a kiegyezés után lassan magyar tisztek váltották fel, de voltak lelkes magyarrá vált idegenek, akikből kiváló hazafi lett, és gyermekeik az első nagy háború után már királyellenesek voltak. A következő háborúban háromszor cserélt gazdát a város, ha a saját érdekeiket néző seregeket lehet egyáltalán gazdának nevezni. A település végén, „ideiglenesen hazánkban állomásozó szovjet csapatok” is voltak, egy másik kaszárnnyában. A magyar katonai erők parancsnoka abban az időben már tizennégy éve, a lány apja volt, ezredesi

rangban. Amikor azon az októberi őszen felmora-
rajlott az ország, mert elege lett a hangzatos jel-
szavakból, a nyom nélkül eltűntekből, kivégzé-
sekből és bebörtönözésekből, a kilátástalanság-
ból, a régi városban is megmozdultak az óvatos
polgárok. A megijedt kommunista parancsnok, a
honvédelmi miniszter pártfogoltja, már az első
este – a budapesti történések hírére, amit telefo-
non közöltek vele ideges hangon – elmenekült a
városból, többet sohasem látták. Régi, háborút
viselt tartalékos, harcokszó tisztek, akiknek
már családjuk és veszténivalójuk is volt, lelkesen
igyekeztek megvédeni az idegen rendszer érde-
keit. Harckocsikkal indultak a fegyvertelen, zász-
lókat lobogtató, megmámorosodott fiatalok felé,
majd belelőttek a tömegbe, házakba, hogy újra
„rend” legyen. Nem lett, mert a feldühödött tö-
meg áldozatokat követelt és meg is kapta. Ide, a
rég városba került, 1957 elején parancsnoknak
az őrnagy. Vér nélkül lecsillapította a túl lelkesek-
et és megnyugtatta az ott maradtakat. Most lett
valóban rend az érseki székhelyen. És az őrnagy
elvtárs szava ezután sokat jelentett a városban,
sőt a megyében, még telefonon keresztül is. A
rég város egyházi központ volt, az őrnagy pedig
ateista, a gyermekeit is annak szellemében ne-
velte. Miután a külső erők, a jól kiválasztott ha-
zai segítőkkel leverték a forradalmat, kevesen
mertek templomba járni. Akik még jártak, az
egy-két bátor és azok, akiknek koruk, vagy társa-
dalmi helyzetük alapján már nem volt veszténi-
valójuk, persze továbbra is elmentek misére, li-
tániára. A szép ígéretekkel, amivel az importált
eszmerendszer az országban elindult hódító út-
jára, kevés maradt a hatvanas évek végére. A
Duna északi partján túl történtek bebizonyítot-
ták: a megszállók által sulykolt eszme, csak ak-
kor marad meg ezen a tájon, ha katonai erőszak
segíti. És ekkorra a hit már elveszett, maradt vi-
szont a megélhetés napi gondja. Az emberek
megértették, most élni kell és kihasználni a
gyengülő eszme hiányosságait, nem törődve for-
radalommal, szépen hangzó elvekkkel, csupán a
saját gyarapodásukkal. Így újra fogyott a temp-
lomba járók száma, bár a szentestét körülvevő
ünnepi, csendes órák után, amit még a pártbi-
zottságok egyházellenes tagjai is betartottak –
úgymond a gyermekeik örömeire –, tehát a jóízű
vacsorák, meghitt beszélgetések után zsúfolásig
megteltek a város templomai. Ahol a miséző pap
elmondta az engedélyezett beszédét, majd együtt
imádkozott a hívőkkel és reményteli szívvel kö-
nyörögtek az úrhoz. Közben, a legvadabb gondo-
latbúvárok sem tudták, csak sejtették, hogy mit
kíván lehajtott fejében, a „békére” kényszerített
pap és a hívők, a félve kételkedők sokasága ma-
gának és az országnak. A pártnak, ez ellen egyet-
len esélye volt: szabadjára engedte az általa írá-

nyított média segítségével az erkölcsöket, és az
ellenőrizhetetlen vagyongyarapodást a rendszer
pozitív következményei közé sorolta. A helyőrség
parancsnokának lányai néha, nem minden év-
ben, résztvettek az éjféli misén, vagy más na-
gyobb ünnep alkalmával, feltűnés nélkül meghú-
zódomva a hátsó sorokban. Az asszony később is,
amikor úgy gondolta, nem látja senki, behúzó-
domva a szentélyt elválasztó díszes rács és az ajtó
közötti árnyékba, tiszta szívvel könnyögött a szá-
mára láthatatlanul jelenlévő Mindenható segít-
ségéért. Az őrnagy, akkor már ezredes, azt
mondta egyszer – még az esküvő előtt – a leendő
vejének: „Csak szeresd a lányomat tiszta szívvel
és nem lesz semmi baj”, a férfi ekkorra, leendő
apósa közreműködése révén, már a főmérnök
helyetteseként dolgozott dupla fizetésért. Sok
meghívásra kellett eljárnia, ahová magával vitte
feleségét, aki bolti eladóként mindig idegenként
mozgott a többi kolléga feleségének társaságá-
ban. A fiatalasszony csinos volt, és ösztönös érzék-
kel remekül öltözködött. Naiv őszinteségéért, ebből
adódo megjegyzéseikért kinevették a háta mögött,
ennek a híre természetesen visszajutott a mérnök-
höz is. Szégyellte magát kollégái előtt a felesége
miatt, egyik este azután kellő sörtől és konyaktól
felbátorodva ért haza, és csúnyán elverte a felesé-
gét, majd szeretkezésre kényszerítette a sikító, ör-
jögve tiltakozó asszonyt.

Lihegve állt meg az emelkedőn, ahol már az
újbor erjedő szagát hordta a köd is a pincék kö-
zött vezető úton. Valóban sohasem volt jó tanu-
ló, tanult, de mégsem tudott igazán jó osztályza-
tokat szerezni. Az elnéző hármások serege, csak
apja tekintélyének volt köszönhető. Az általános
elvégzése után került a kereskedelmi iskolába, a
ruházati szakra, eladó tanulónak. Természetes
mosolyával, kedvességével a legmogorvább, leg-
válogatosabb vevőt is levette a lábáról, szerettek
nála vásárolni. Úgy ismerte meg azt az égő szemű
fiatalembert is, aki először még nem tetszett
neki túlságosan, csak szimpatikus volt a jó fellé-
pésű, fiatal férfi. Hosszú hónapok ismeretsége
során kedvelte meg udvarlóját, aki akkoriban
még rendkívül udvariasan és előzékenyen visel-
kedett. Nem volt egy hangos szava, indulatos
mozdulata. Hogyan hihettem annak az alatto-
mos, erőszakos disznónak! Tört fel belőle hango-
san az elkeseredettség, és szemét előntötte a
könny. A máskor hangos pincesor most félelme-
tesen csendben volt. Nem válaszolt senki. Utálta
ezt az alkoholhoz, iváshoz köthető szagot, hason-
ló volt, mint ami akkor, az első veréskor, és attól
kezdve esténként a férjéből áradt. Mielőtt vég-
képp elszánta volna magát, megállt a kettős he-
verő mellett, nézte az alvó férfit, akit őszintén
szeretett eddig, és arcáról a könny vérral keverve
csöppent a hálóingére. A gyerekek a másik szo-

bában aludtak. Tőlük már elbúcsúzott. Most lehetne megölni, gondolta, de ijedtében a szájához kapta a kezét. Nem. A házi patikában található gyógyszerekből vett be találmára vagy három dobozzal és lefeküdt véres, könnyesen dagadó arccal a férfi mellé az összegyűrt ágyneműre, a másik heverőre. Az arcát a párnába fúrva sírt, zokogott, majd lassan megnyugodott. Lüktető, sajgó testét égető, fojtogató érzés járta át, majd lassan testének minden részét merevnek érezte; egy múmia mozdulatlanságával hevert. Csak lelkében forrt valami fájdalmasan, édesen. Különös, melegen áradó nyugalom járta át, egyfajta szeretet és békesség, amelyet mindig is keresett. Az összevissza ugráló képek lelassultak benne, már sétálva ment egy hosszú folyó partján a vadvirágok között. Gyönyörű virágok voltak, még soha nem látott ilyeneket. Lefeküdt közéjük, mert nyugalomra vágyott, és mielőtt elaludt volna, újra érezte az édesen forró, testét átjáró szeretetet.

A kórházban tért magához, anyja fogta a kezét. „Hol van?“, volt az első kérdése az asszonynak. „Dolgozik“, válaszolta az anyja. „Szégyelli magát“. Hát szégyellheti is, mondta gyenge hangon. Azután még hetekig volt utókezelésen, az idegosztályon. Ez volt az első eset, amit még több követett. Az ezredes megfenyegette vejét: „Ha még egyszer megvered a lányom, hát keresztüllőlek!“ A mindenki által békességesnek ismert katonatiszt szemei vérben forogtak, ilyenek még senki sem látta. A mérnök hátán végigfutott a hideg. Akkor egy pár évig nyugalom volt, kettőjük kapcsolata azonban a napi érintkezésre korlátozódott. Az ágyban csak elvétve történt valami. A városi pletykák szerint a férfinak szeretője volt az egyik újonnan felvett titkárnő. Az asszony nem mert rákérdezni férjére, hogy mi igaz a híresztelésből. Örült, hogy békén hagyja. Közben a gyerekek is nőttek, cseperedtek.

Csillapodott a légzése, és továbbment a mélyútban, ahonnan elfogytak a pincék, a ritkuló lámpák is, sötét lett az út és félelmetes. Visszanézve még láthatta volna, fekete foltként az élete végére hangját vesztett költő hegyoldalba tapasztott „fecskefészket“. De nem nézett vissza, mert mennie kellett tovább, nem lehetett meghátrálni! Már annyit hátrált, annyit engedett és sohasem lett jobb, csak mindig rosszabb. Az ezredes, pár évvel kisebbik lánya első öngyilkossági kísérlete után, egy forró nyári estén, lefekvés-kor, mialatt felesége a fürdőszobában volt, szívrohamban meghalt. Holnap lesz tizennyolc éve, döbönt rá az asszony. „Drága apukám! Miért is kellett meghalnod?“ Újra könnyezett. Egy fennsíkra ért, máskor megijedt volna a felzavart nyulak, foglyok és fácánok csapta zajtól, amit csörtetésével okozott, de most rohant tovább. Éjszakai harmattól nedves ágak csapódtak neki, nyirkos

pókhálók tapadtak rá. Az apósa halála után a mérnök újra durva lett, és kegyetlen verésekkel állt bosszút a néhai ezredes fenyegetése miatt. A verések után mindig megerőszkolta, és ettől már jobban félt, mint a veréstől. A bűzlő pofával fölé hajló férfi képét nem tudta elfelejteni. Eleinte minél inkább sírt, sikított, vergődve tiltakozott, a férfi annál inkább élvezte a helyzetet. Ezért egy idő után, mint a mai éjjel is, némán összeszorított szájjal tűrte a fájdalmasan beléhatoló erőszakot. Pedig a férfi közben, dühöngve, ritmikusan ütötte, ahol érte: „Jajgass, bógj csak, te engedetlen ribanc! Majd megmutatom én neked, hogy ki az úr a háznál! Tee!“ Eltorzult arccal, hörögve élvezett. A férje, ennyivel nem elégedett meg, a gyerekeket is igyekezett teljesen felesége ellen fordítani. Anyjuk megbízhatatlanságára hivatkozott, az ismétlődően elkövetett öngyilkosságok miatti szégyenre, amit érzett, amikor a gyárba reggelente bement. Mert nem lett főmérnök, sőt – apósa halála után egyre többen ellene fordultak, akik nem a valamikor kedves és mosolygós asszonykát hibáztatták, hanem őt. Egyszer a szeretője is otthagyta, hiszen ha a gyerekei anyjával így tud bánni, akkor mit várhat tőle ő? Aznap este a férfi úgy ért haza, mint egy bomba. Szó nélkül nekiesett feleségének, aki sikítva menekült a fürdőszobába, az ajtót valahogy sikerült magára zárni. Később ez a lehetősége is megszűnt. A férj közben dühöngve, ordítva verte az ajtót. Az erős altató a púderes dobozába volt elrejtve, mert egy idő óta már a gyerekek is keresték a gyógyszereket a lakás minden pontján, apjuk utasítására. A gyógyszer, a gyártó tévében is látható reklámjának megfelelően kiváló volt. A vécésésze lehajtott tetején ülve érezte megint a lecsendesülést, nyugalmas sétáját a csodás virágok között. Már nem hallotta férje üvöltözését sem. A virágok között fekve soha nem érzett illat vette körül és emelkedett, ahogy magába szívta, könnyedén emelkedett. A gyors orvosi beavatkozás mentette meg akkor az asszony életét. Gégemetszést kellett rajta végrehajtani, és a szája is ferde maradt egy kicsit a műtét következtében. Örök grimaszként boszszantotta a férfit, akárhányszor csak ránézett feleségére. A műtétnél a hangszála is megsérült. Hangja suttogóan rekedtessé vált. Mégis, mint anya, azt tudta a legkevésbé elviselni, hogy a fiai is ellene fordultak. Nem értették meg az anyjuk örök szeretetét, békevágát, aki nem tudott képmutatásokkal élni és a város elé állni. Ő támaszt szeretett volna a férjében, gondokat megosztó figyelmes társat, és nem egy agresszív harcost, egy erőszakos férjet, aki a vélt igazságát és sikertelenségeit veri el a feleségén.

Újra megállt. Mintha a föld együtt zihált, lüktetett volna vele. Szeme megszokta már az éjsza-

ka színeit. A menedékházhoz vezető út barnás, szürkés sötétjétől elvált a széltől bólogató bokrok, fák törzse és lombja, a hegy tömör feketesége és az ég felhőkkel borított mélykékje. A levegő, az erdő sok illatból kevert aromájával volt tele, most hideg és fullasztóan párás volt számára a sietségtől. Máskor félt volna ebben az ismeretlen éjszakai erdőben. Csak azzal a fiúval nem félt az ilyen helyeken, akivel még a férjével való megismerkedés előtt jártak hónapokig. Akinek, ha a kezét fogta, sosem félt. Pedig bebarangolták a régi város minden zegét és zugát. Aki másként ismerte a várost, belülről ismerősként, a fiú történeteket tudott régi emberekről, akik a városban éltek, és még régebbi kövekről, fákról, az öreg, sokat látott tanúró, a Dunáról. Az ősi várfalokról lógatták lábukat a mélybe, és sétáltak a gyertyafényes temetőben, az esti sziget őserdei bujasággal nőtt fái és bokrai közt, mégsem félt soha. A fiúval egy osztályba jártak a kereskedelmibe, aki a vas-műszaki üzletben dolgozott eladóként. Vele jó volt mindenhová menni, jó volt együtt lenni. De ennek a fiúnak meg ő nem kellett valami miatt. A turistaút ezen a csúcshoz érés előtti utolsó szakaszán, szinte egyenesen nekiment a meredek hegyoldalnak, így téve nehézzé a hétvégi kirándulók dolgát. Fenn, a hegy tetején valamikor jól felszerelt, a város kirándulást, mozgást kedvelő polgárainak pénzéből és önkéntes munkájából épített turistaház várta a zömében hétvégeken ide felkapaszkodó városiakat. Ahol hideg sör, málnaszörp, pogácsák, rántott húsok és szendvicsek várták az érkezőket, még a szocialistának mondott rendszer alatt is. Mióta az államosított intézményt ügyeskedő bérlők, a módszerét megváltoztató rendszer látszólagos hívei, félig álcázott kuplerájja züllesztették, majd ezt a rendőrség felszámolta, kihasználatlanul és elhagyottan áll, betört ablakaival a hegytetőn. A hétvégi családi kirándulások szinte megszűntek, autóval mennek a városlakók a vasárnap is nyitva tartó városszéli üzletközpontokba. A rendszeres mozgást helyettesíti a drága szobakerékpár vagy az edzőpad, a használt levegőjű szobában, vagy a konditermekben, ahogyan az ő fiai is csinálják. Miközben tovább lehet bámulni a tévét. Azok a fiúk, akik úgy fordultak az anyjuk ellen, gyengének és élhetetlennek tartva őt, ahogyan idegen ellen sohasem mertek volna fellépni. Csak otthon az anyjukkal mertek nagyszájúak lenni, a politikai élet manipulátorai viszont jó alanyra leltek bennük. Nekik ilyen emberek kellett. A munkahelyükön is engedelmes, béketűrő alkalmazottak voltak. Az anyjuk számára minden bántó szavuk olyan volt, mint egy szívébe szúrt tüske. Mára egy tűpárna lett a szíve. Az az utolsó verés összetört benne mindent, a kisebbik fia, aki még otthon volt, újra az apjának adott

igazat. És a gyerekei is szégyellték az anyjukat, ferde szájával, furcsa hangjával, hogy nem tud engedelmes, „jó feleség” lenni. Azután, amikor a férfi is elment lefeküdni a szobájába, a feleség már évek óta a legkisebb szobában húzta meg magát, az asszony egyszerűen eljött otthonról. Gyógyszer, vagy mérég, nem volt a háznál. Ezért mentek el nyugodtan aludni.

Ez az utolsó kaptató végképp kivette minden erejét, már nagyon régen volt, amikor ilyen túrra vállalkozott, és akkor sem ilyen lendülettel. A tetőre érve a padokat, asztalokat igyekezett kikerülni, mégis meg kellett állnia ziháló tántorgással, és belekapaszkodni, vagy nekitámaszkodni valamelyiknek. Végül a korlát alatt elszántan átbújva, imbolyogva megállt a kiugró sziklafal szélén. Egy pillanatra megtorpant. Talpa alól kavicsok hulltak a mélybe. Lihegve, levegő után kapkodva nézte a szélesen sötétlő folyó partján hosszan elterülő várost, a főszékesegyház kivilágított kupoláját, a lámpák sárgás gyöngysorát, ahogyan együtt kanyarogtak az utcák vonalával. Kimelegedve, mégis reszketve állt a város felett. De alig látta. Egyébként is, idegen ott minden. Mit nézzen rajta. Már semmi nem az övé. Az emlékei sem. Az ismerős kövekből ismerős utcák, múltidéző házak, a régi ismerősök, akik közül már egy sincs meg, mint barát, mert mindet elmarta a férje. Elmúltak. Ez a többiek városa, az erőseké, az erőszakosaké. Már nem haragudott senkire, és nem volt elkeseredett, hirtelen megnyugodott. A turistaház betört ablakai vakon meredtek rá. Mindegyik, akár egy ordító száj, amelyik a maga fekete és visszavonhatatlan igazságát üvölti. Neki már nincsen igazsága. Csak elszántsága van. Alatta mélyen, koromsötétben morajlott az erdő, az egyre hidegebb szél mozgatta lombok odalenn, mint hullámok hajoltak oda és vissza, újra és újra. Teleszívta tüdejét a párás, hideg levegővel, és némán, összeszorított szájjal dőlt bele az ismeretlenbe.

Czirok Ferenc rajza